

'*ale'l-Kādi Beyzāvî* adıyla kayıtlı bir nüshası (Yeni Medrese, nr. 1755/24) ile Millet Kütüphanesi'nde (Ali Emîrî, Arabî, nr. 4670) sadece Bakara sûresini içine alan bir bölümünün bulunduğu bir yazması- na rastlanmıştır. Bazı kataloglarda *Pend-nâme* adıyla kaydedilen eseri ise müstakil bir kitap olmayıp Sehi'nin, "mev'iza üslûbunda çok hakâyık ve dekâyık ve nice maârif cem edip..." diyerek vasıta beytini verdiği terciibendidir (Süleymaniye Ktp., Tarlan, nr. 59/2).

Rüşenî'nin sade Türkçe ile yazılanları gibi konunun gerektirdiği terim ve tabirlerle tumturaklı bir şekilde kaleme alınan şiirleri de devrinden başlayarak büyük rağbet görmüştür. Bunlara birçok nazîreler yazılmış, ayrıca onu aşkın şiiri çeşitli makamlarda bestelenerek tekkelerde yakın zamanlara kadar okunmuştur. Bunlar arasında, günümüzde de özellikle mevlidlerde tevşih olarak okunan, "Çün doğup tuttu cihan yüzünü hüsnün güneşi / Kim ola sevmeye bu vec-hile sen mâh-veşi" beytiyle başlayan na't, aralarında Nahîfî, Nazîm, Kânî, meşhur hattat ve şeyh Râkım Efendi, Müstakim-zâde Süleyman Sâdeddin gibi şairlerin de bulunduğu yirmiyeye yakın kişi tarafından yirmi beş defa tahmis edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Dede Ömer Rüşenî, *Neynâme* (haz. Mustafa Uzun), İstanbul 1990, s. V, VI, XVII-XVIII, 95-96, 101-102; Lamîî, *Nefahât Tercümesi*, s. 567-568; Sehi, *Tezkire* (Kut), s. 191-193; Hacı Ali Âli, *Tuhfetü'l-mücâhidîn*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3404, vr. 284^a, 286^b, 584^a-586^a; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 282; Muhyî-i Gülşenî, *Menâkıb*, bk. İndeks; Cemâleddin Hulvî, *Leme-zât-ı Hulviyye ez Lemeât-ı Ulviyye*, Süleymaniye Ktp., Dügümlü Baba, nr. 565, vr. 246^{a-b}; Harîrîzâde, *Tibyân*, nr. 430-432, vr. 60^b, 68^b; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, vr. 60^{a-b}, 61^a; *Osmanlı Müellifleri*, I, 68; Bursalı Mehmed Tâhir, *Aydın Vilâyetine Mensup Meşâyih, Ulemâ, Şuarâ, Müverrihîn ve Etubbânın Terâcim-i Ahvâli*, İzmir 1324, s. 12; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 194-196; W. Hinz, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd* (trc. Tefik Biyıklıoğlu), Ankara 1948, s. 103; Himmet Akın, *Aydinoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara 1968, s. 39-55, 66, 220; Baltacı, *Osmanlı Medreseleri*, s. 491-496; Yakup Çiçek, *Harîrîzâde Mehmed Kemaleddin: Hayatı-Eserleri ve Tibyânü vesâilî'l-ħakâik fî beyâni selâsili't-ħarâik Muhtevası ve Kaynakları* (İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü öğretim üyeliği tezi, 1982), İSAM Ktp., nr. 3572-1, s. 300-302; Mustafa Uzun, *Dede Ömer Rüşenî Hayatı, Eserleri ve Miskinlik-nâme Mesnevîsi* (*Edisyon Kritik*), (doktora tezi, 1982), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "Câmiu'l-meânî", *DİA*, VII, 111; Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1984, s. 117-122; Tahir Üzgör, *Türkçe Divân Dîbâceleri*, Ankara 1990, s. 5.

MUSTAFA UZUN

DEDE PAŞA

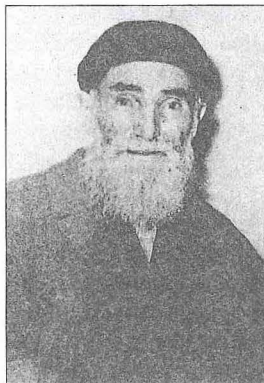
(1884-1974)

Son devir Nakşibendî-Hâlidî şeyhlerinden.

Bayburt'un Aşağı Lori (Yazıbaşı) köyünde doğdu. Asıl adı Mûsâ'dır. Büyük dedesinin adına izâfeten Dede Paşa adıyla şöhret buldu. Babası İzni Ağalar diye anılan, misafirperverlikleriyle meşhur bir aileye mensup olan Hacı Hüseyin Efendi, annesi Seyyidler lakabıyla tanınan bir aileden Gülhanım'dır.

Küçük yaşta yetim kalan ve geniş bir arazinin vârisi olan Mûsâ, dayısının yanında büyüdü. Sıbyan mektebini ve rüş-diye-i bitirdi. Bu arada dinî tahsilini tamamladı. On sekiz yaşlarında iken Nakşibendiyye tarikatının Hâlidî koluna mensup Erzincanlı Şeyh Beşir (Buyruk) Efendi'ye intisap etti. Tarikat silsilesi Muhammed Sâmi, Abdurrahman Tâgî, Seyyid Sıbgatullah Arvâsî, Seyyid Tâhâ yoluyla Nakşibendiyye'nin Hâlidîyye kolunun kurucusu Hâlid el-Bağdâdî'ye ulaşır. Beşir Efendi, Doğu Anadolu'da yaygın bir şöhrete sahip olan Muhammed Sâmi Efendi'nin halifesidir. Muhammed Sâmi, 1300 (1883) yıllarında Erzurum'un Hınıs ilçesinde muallim olarak çalışırken şöhretini duyduğu Abdurrahman Tâgî'yi tanımak için Nurşin'e giderek kendisine intisap etti. 1886 Ekiminde Abdurrahman Tâgî tarafından irşad için Erzincan'a gönderildi. Kırtıloğlu adıyla anılan tekkeyi kurarak Erzincan ve yöresinde irşad faaliyetlerine başlayan Muhammed Sâmi, Hâlidîyye'nin Doğu Anadolu'dan İç Anadolu'ya kadar yaygınlık kazanmasını sağladı. *Râbita-i Nakş-i Hayâl* adlı bir divanı bulunan Sâlih Baba (ö. 1906) başta olmak üzere birçok mürid yetiştirdi.

Dede Paşa Beşir Efendi'ye intisap ettikten sonra sürekli onun yanında ve hizmetinde bulundu. Erzincan'ın Ruslar tarafından işgal edilmesi üzerine (1917)

Dede Paşa

Tokat'ın Zile ilçesine gitti ve kısa bir süre burada kaldıktan sonra Erzincan'a döndü. Beşir Efendi'nin vefatından sonra (1932) kırk yıldan fazla bir süre şeyhlik yaptı. Soyadı Kanunu çıktığında Baş-türk soyadını aldı. Her yıl arazisinden elde ettiği gelirin büyük bir kısmını ihvana verilmek üzere Erzincan'daki Kırtıloğlu Tekkesi'ne bırakırdı. Kışın Bayburt'un merkezinde Sarı Konak adıyla anılan evinde mürid, misafir ve ihtiyaç sahiplerine kapılarını açar, yaz aylarında Bayburt'un Aşağı Lori köyündeki arazisiyle ilgilenirken irşad faaliyetlerini de sürdürdü. Dede Paşa 1950'den sonra Türkiye'nin bütün yörelerini gezerek çok sayıda müntesip edindi. Bunun sonucu olarak başta Erzincan, Erzurum, Bayburt, Gümüşhane olmak üzere İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa gibi büyük merkezlerde halifeleri ve müntesipleriyle irşad faaliyetini yaygınlaştırdı. Dede Paşa vefat edince Erzincan Terzi Baba Mezarlığı'na defnedildi. Silsilesi ölümünden sonra halifesi Abdurrahim Reyhan tarafından sürdürülmektedir.

Tevazuu, şeriata bağlılığı ve cömertliğiyle sohbetlerine katılan hemen herkesi etkileyen Dede Paşa, kendisini ziyarete gelenlere ve müridlerine söylediği, "Sizler bizim büyüğümüzünüz, biz size hizmet etmekle şeref kazanırız" sözleri ve bu sözlere uygun tavırlarıyla çok büyük saygı gördü. Ona göre tasavvuf Allah'ı bilmek, Allah'ı bulmaktır. Allah nasıl bulunursa O'nu öylece aramak icap eder.

BİBLİYOGRAFYA :

Fehmi Kuyumcu, *Salih Baba Divanı*, Ankara 1979, s. 23-29; a.mlf., *Evlıyanın Dilinden*, Ankara 1983, s. 38-47; Tahir Erdoğan Şahin, *Erzincan Tarihi*, Erzincan 1987, II, 287, 292; Mehmet Kadoğlu, *Tasavvuf Sohbetleri* [b. yeri ve yılı yok], s. 10-18.

NURETTİN ALBAYRAK

DEDE SULTAN

(ö. 822/1419)

Bedreddin Simâvî'nin müridlerinden olup giriştiği isyan hareketleri sonunda idam edilen Börklüce Mustafa'nın halk arasındaki unvanı (bk. BEDREDDİN SİMÂVÎ).

DEF

(الدف)

Çok eski devirlerden beri tanınan ve genelde ritim için kullanılan bir çalgıdır. Kelimenin aslı Sumerce *dap* olup Akkadca aracılığıyla Arapça'ya ve diğer Sâmi